

Het verlaten van extremistische bewegingen

Prof. Dr. Lieven J.R. Pauwels (UGent)

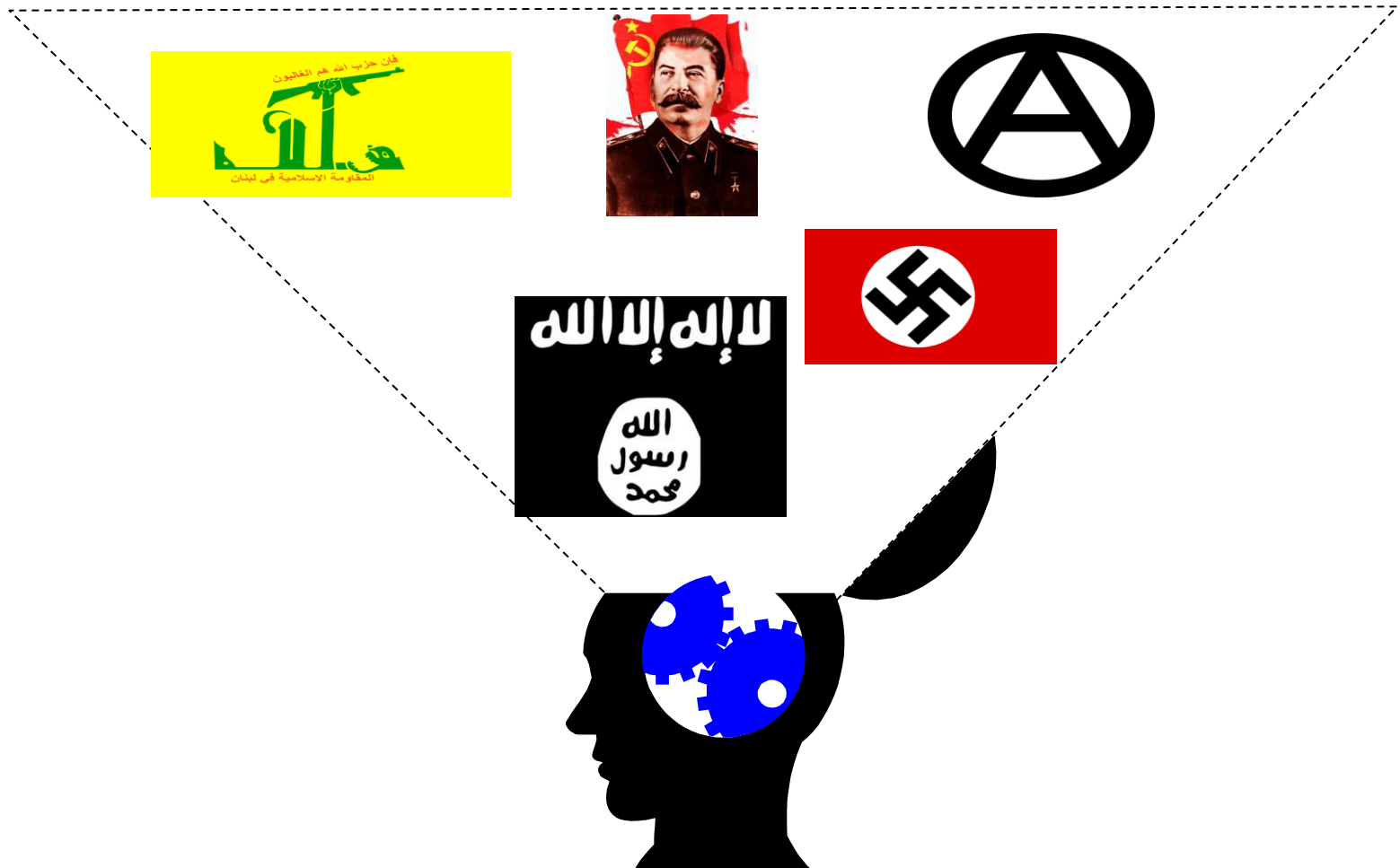
Prof. Dr. Lieven J.R. Pauwels

t. +32 9 264 68 37

f. +32 9 264 84 94

Lieven.Pauwels @UGent.be

Introductie

Structuur

- **Deels gebaseerd op:** Pauwels, L., Hardyns, W. (2016). *Het verlaten van een extremistische beweging: een kennismaking met exit-bewegingen*, 103-124. In: Hardyns, W., Bruggeman, W. (Eds.) *Radicalisering en terrorisme. Van theorie naar praktijk. Reeks Veiligheidsstudies*, nr. 15, Antwerpen: Maklu
- **Structuur presentatie**
 - (1) Intro: een verklaring voor hardnekkige misverstanden over radicalisering
 - (2) Proces van uittreding (via lessen uit EXIT-beweging)
 - (3) Factoren die disengagement verhinderen en fasen van disengagement
 - (4) Aarhus model
 - (5) Aanbevelingen

Introductie

- **Enkele vaststellingen als basis voor de presentatie:**
 - Er is “ernstig probleem”, maar “er is geen profiel”
 - Er zijn “veel risicofactoren” maar welke zijn “de oorzaken”
- **“Morele paniek” en dat is nefast voor een weerbare democratie**
 - Morele paniek is een gevolg van “niet begrijpen” en losse verbanden gaan zien als problemen (gebrek aan kritisch denken), maar ook niet willen zien/luisteren naar elkaar en polariseren
 - Excessen: complottheorieën over ISIS, net zoals na 9/11
- **Spreeken onderzoeksresultaten elkaar tegen?**
- **De ene zegt “factor A”, de andere vorser zegt “ factor B”.**
 - Causaliteit is nog zo simpel niet...
- **Geen twee studies hebben dezelfde onderzoeksvraag beantwoord (hoe kunnen ze elkaar dan tegenspreken...)**
 - Mijn antwoord: “Gewelddadig extremisme geraakt tussen de oren”
 - Tussen de oren zit ook het brein, met diens cognities, emoties en percepties
 - Sommige mensen zijn makkelijker door de omgeving te beïnvloeden dan men denkt: **differentiële kwetsbaarheid en situationele resistentie**

Introductie: het proces naar gewelddadig extremisme

De metafoor van het brein als Zwitsers zakmes: verschillende modules (“**mentale mechanismen**”) die door de omgeving kunnen worden getriggerd. Hoe sterker de omgevingsprikkel, hoe sterker het effect, maar alleen voor diegenen die een zekere (cognitieve of emotionele) gevoeligheid hebben.

Staar u dus niet blind op demografische risicofactoren (dat is enkel de verpakking- kijk IN de carrosserie, maar vergeet context niet)

Ontwikkelingscontext

Gevoeligheid voor stigma en onrechtvaardige behandeling (van zichzelf en *de eigen groep*)

Superioriteits-gevoelens
Moreel tribalisme (in-group favoritisme en outgroup exclusie)

Sociaal kapitaal (ergens bijhoren)
Gerespecteerd worden

(Religieus) autoritarisme
Wantrouwen en gebrek aan legitimiteit

Vermogen tot uitoefening van zelfcontrole

Morele cognities (moral disengagement) en *emoties*

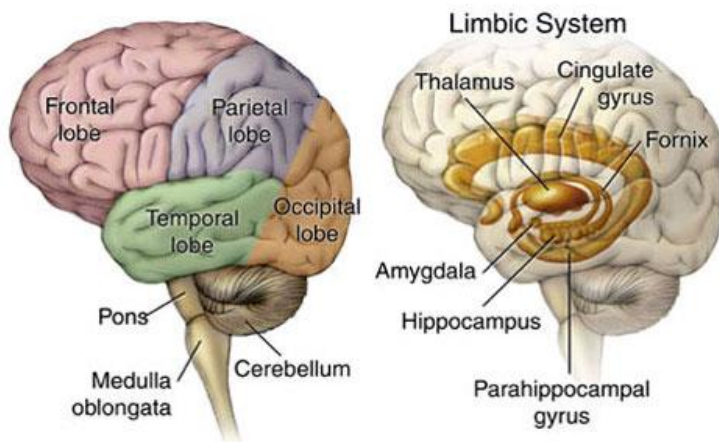
Gewelddadig extremisme als alternatief
Of
Aansluiting bij extremistische groep als alternatief

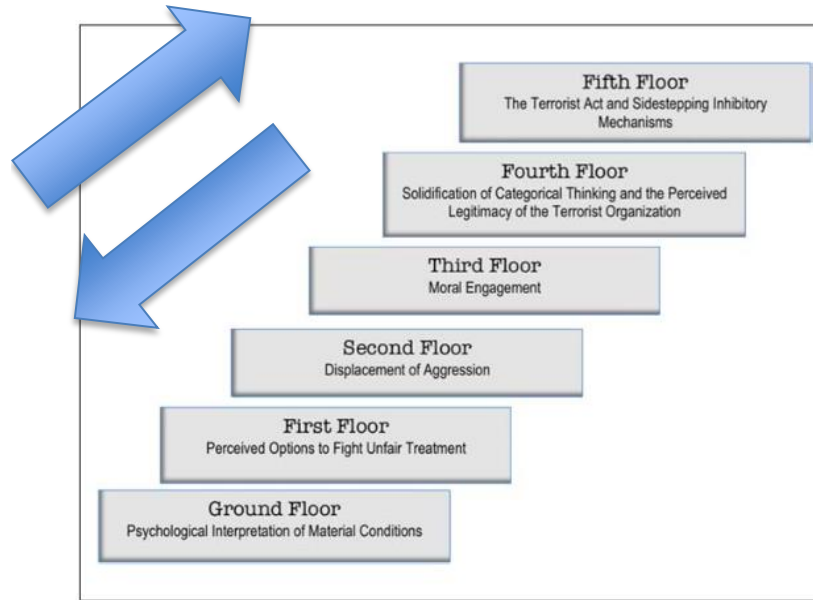
zelfselectie

handelingscontext

Blootstelling aan extremistische settings (provocatie + temptatie)
FRAMING (online en offline)

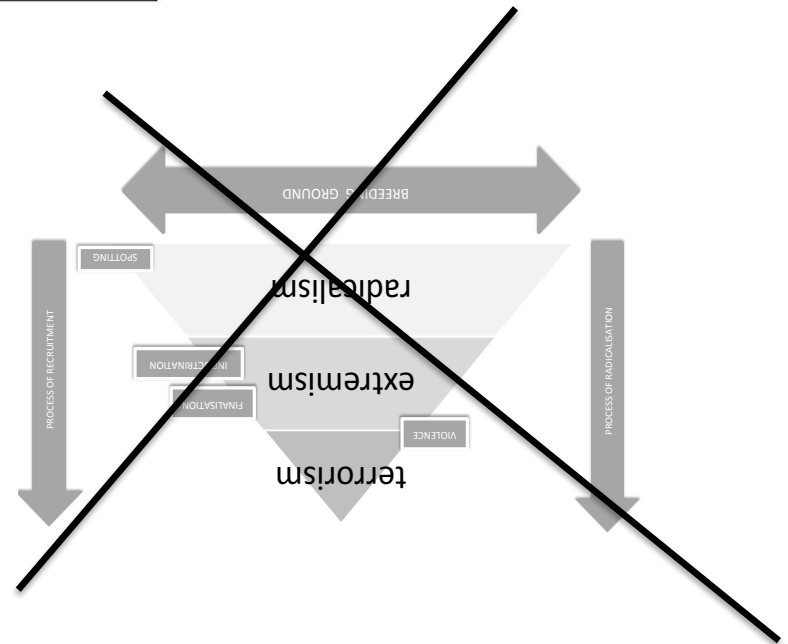
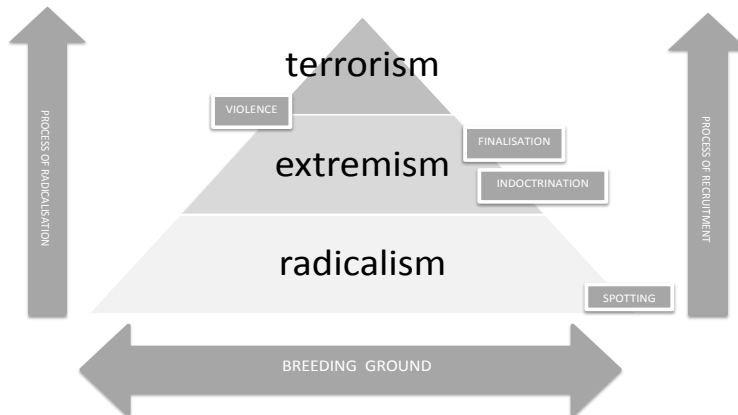

Oorzaken in het proces: externe factoren die individuen doen opschuiven in de ladder

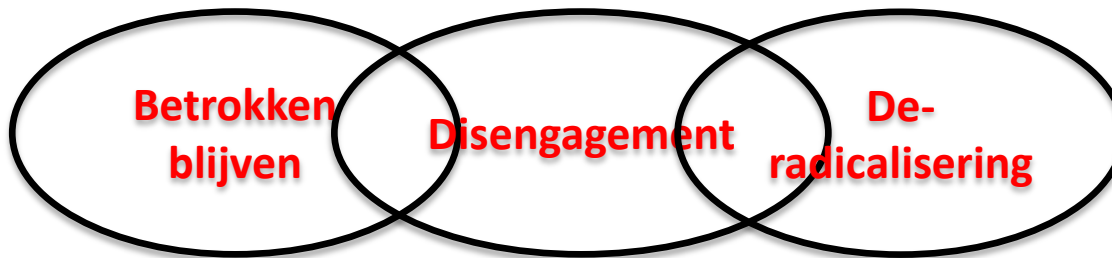
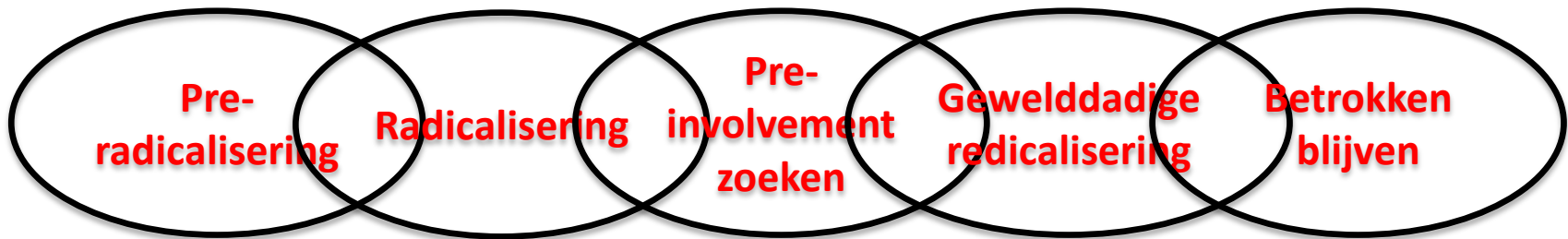
Individuen bewegen zich op en af de ladder:
PROCESSEN KUNNEN ONDERBROKEN WORDEN door gebeurtenissen en nieuwe inzichten te induceren

Trappenhuismodel van Moghaddam

Deradicaliseringsproces is **niet noodzakelijk** het omgekeerde van radicaliseringsproces 7

PROCESMATIG BLIJVEN DENKEN

Horgan 2008:151

Wat weten we over het verlatingsproces van gewelddadige groeperingen?

- **EXIT-Bewegingen** in Noorwegen, Zweden, Duitsland suggereren een aantal patronen, waarbij parallellen te trekken zijn met het verlaten van gangs
- Kijk **niet enkel** naar de processen, maar ook naar de **functies** die lidmaatschap heeft
 - Status, reputatie, sociale bindingen, identiteit, ...
- Als je individuen wil recupereren, moet er wat voor in de plaats komen: *“quid pro quo”*

Terugkerende patronen: kantelmomenten (Bjørge en Horgan, 2008)

- *Een falende ideologie*
 - Verliezen van geloof (de wereld is anders dan de dogmatische prescriptie), in vraag stellen van gewelddadige normatieve strategie om tot de “ideale samenleving” te komen.
- *Een falende beweging*
 - Ontmaskering van de dubbele moraal van charismatische leiders, frontfiguren. Zaait ernstige twijfel!
- *Nadelige praktische leefomstandigheden: burn-out*
 - Kostprijs van destructieve levensstijl en lidmaatschap “extremistische groep” is **zeer duur**: herhaald slachtofferschap, stigmatisering of dreigende strafzaken. Dit besef kan verandering aanmoedigen!

Sommige factoren verhinderen disengagement

- **Positieve ervaringen met de groep.**
 - Zulke gunstige elementen zijn de ervaren gevoelens van *verbondenheid, kameraadschap en opwinding*.
- **De eigen identiteit wordt gevormd door de identiteit van de groep.**
 - Als men uit de groep zou stappen, is men niemand meer.
- **Gebrek aan alternatieven buiten het bestaan van de groep.**
 - Dit vanuit verschillende perspectieven, zowel op sociaal, emotioneel als ervaringsvlak zijn er geen directe aantrekkelijke opties beschikbaar wanneer men niet meer tot de groep zou behoren.

Welke factoren verhinderen disengagement?

- **Angst voor negatieve reacties van de groepering zelf.**
 - Deel van de taak van Exit bestaat erin bescherming te bieden tegen de extreemrechtse groepering zelf. Leden die wensen uit te treden worden vaak geconfronteerd met verwerping, bedreigingen en zelfs fysiek geweld.
- **Het verliezen van de bescherming van de groep tegen “natuurlijke” vijanden van rechts-extremistische groepen zoals militante antiracistische bewegingen en rivaliserende (multi-etnische) jeugdbendes.**
 - Deze personen of groepen van personen die men voorheen als vijand beschouwde, kunnen hun wraak plannen en zonder bescherming van de groep staat men erg kwetsbaar.
- **Angst voor de reactie van de maatschappij, angst voor verwerping door de samenleving buiten de extreemrechtse groepering.**
 - Men heeft schrik om de stempel van 'nazi' en 'crimineel' te krijgen en deze heel het verdere leven te moeten dragen

FASEN in het terugkeerproces volgens Bjørgo en Horgan (2008)

- **Motiveringsfase**
- **Verlatingsfase**
- **Versterkingsfase**
- **Reflectiefase**
- **Stabilisatiefase**

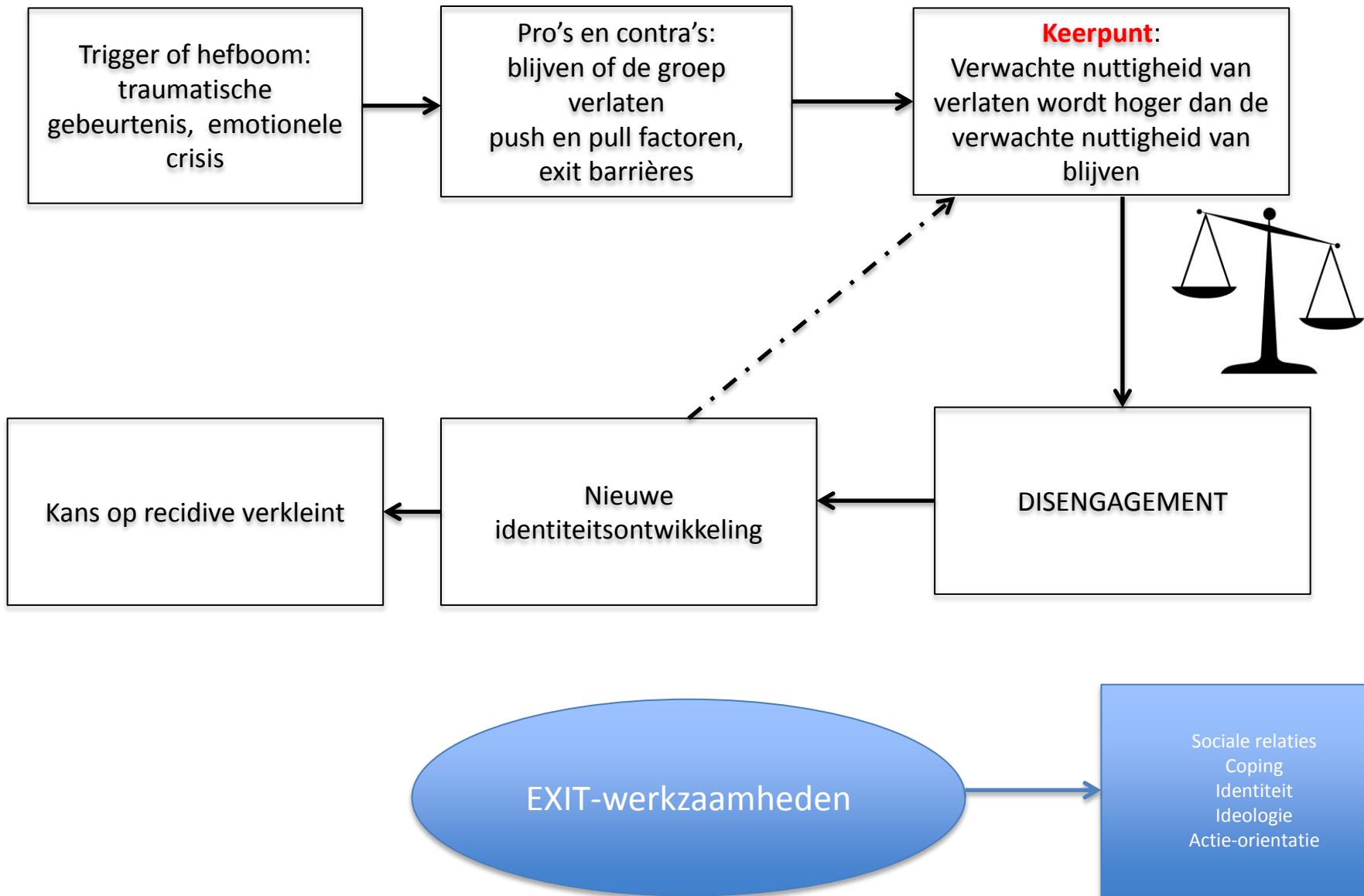
Rol van EXIT-medewerkers:

Sociaalpsychologische
counseling
(Religieuze) counseling
Re-integratie-arbeid
Steun familie / partners /
ouders / conventionele peers

Kate Barelle (2014) Pro-integration: disengagement and life after extremism

Table 1. Domains and themes for leaving extremism and subsequent social integration.

Domain	Theme
Social relations	• Disillusionment with group members • Disillusionment with leaders • Relations with 'Others'
Coping	• Physical and psychological issues • Social support • Resilience, skills and coping
Identity	• Reduction in group identity • Emergence of personal identity • Alternate social identity
Ideology	• Disillusionment with radical ideas • Find own ideas • Acceptance of difference
Action orientation	• Disillusionment with radical methods • Stop or reduce radical methods • Prosocial engagement in society

En hoe zit dat bij jihadisme?

- De meeste van die factoren worden ook herkend bij religieuze extremistische groeperingen
- Levensverhalen (**Maajid Nawaz**-Quilliam organisatie)
- Recent verkennend onderzoek naar “ISIS defectors” van Anne Speckhard en Ahmed Yayla (2016)
- **Specifieke aandachtspunten m.b.t. uittreding jihadistische groepen:**
 - *(1) Sociale taboe van godsdienstverlating*
 - *(2) De leer van de Koran*
 - *(3) Doodstraf in Hadith verzen*
 - *(4) Streng straffen in streng Islamitische landen*
 - *(5) Vijandige status wanneer men uit de moslimgemeenschap stapt*

AARHUS model (2007), nu deel van SSP-Aarhus

- --> mentorschap (uit preliminaire evaluatie blijkt behoefte aan goede opleiding)
- **Basis: Theory of recognition van Axel Honneth**
- Herstel van sociale bindingen via vertrouwensband herstellen en persoon herkennen (maar wel daad afkeuren)
- Herkenning als privaatpersoon, als sociaal persoon en in diverse sociale contexten (werk, school, ...)
- Methode: *analytische inductie*
- FOCUS op **ANTI-DEMOCRATISCHE HANDELINGEN**, niet op ONDEMOCRATISCHE attitudes
- Wat besluit evaluatieonderzoek? Nog geen eenduidig beeld
- Drie standpunten met betrekking tot de resultaten van de exit-werkzaamheden:
 - Werkzaamheden= geen effect
 - Werkzaamheden= klein effect, maar enkel symptoombestrijding
 - Werkzaamheden= scepticisme vanwege stigmatisering (dus: opgelet voor niet-bedoelde neveneffecten)

Aanbeveling voor een geslaagde Exit

- **Creëren van LEVERAGE POINTS**
- **Blijf kwetsbare momenten bewaken**
 - Geweldsbedreigingen van de vroegere organisatie /gang /radicale groep
 - Externe identificatie (stigma– verhindert terugkeer)
 - Interne identificatie als groepslid
 - Mentale gezondheid / middelengebruik
 - Afhankelijkheid van de groep voor sociale steun
 - Intergenerationele steun voor extremistische groeperingen
- **Help de verlater “gain and maintain” verantwoordelijkheden**
 - Ondersteun bij de wederopbouw van de sociale identiteit
 - Help bij het opstellen van doelstellingen
 - Voorzie een toegang tot opleiding
 - Voorzie een toegang tot economische hulpbronnen
 - Voorzie in bijkomende steun om verandering mogelijk te maken
 - Versterk familiale bindingen

Aanbeveling voor een geslaagde Exit

- De effectiviteit wordt vergroot wanneer hefboomen worden gebruikt
- Exit-medewerkers moeten **geschoold** zijn, onder meer om **veiligheidsrisico's** te herkennen
- Exit-medewerkers moeten hulp bieden *bij het aangaan van relaties met instellingen (werk, school,...)*
- Het verlaten van een extremistische groep is werk van lange adem, waarbij de Exit-cliënt **voortdurende procesbegeleiding** naar **zelfstandigheid** nodig heeft: *verandering van zelfbeeld, interne scripten, persoonlijke doelstellingen,...*
- Disengagement-plan: moet ontwikkeld worden (geïndividualiseerd) en behoefte-gebaseerd
- **OUTREACH** naar ouders, gezinsleden, etc (iedereen die aanmoedigend kan werken)
- Onderschat nooit de kracht van het vroegere milieu

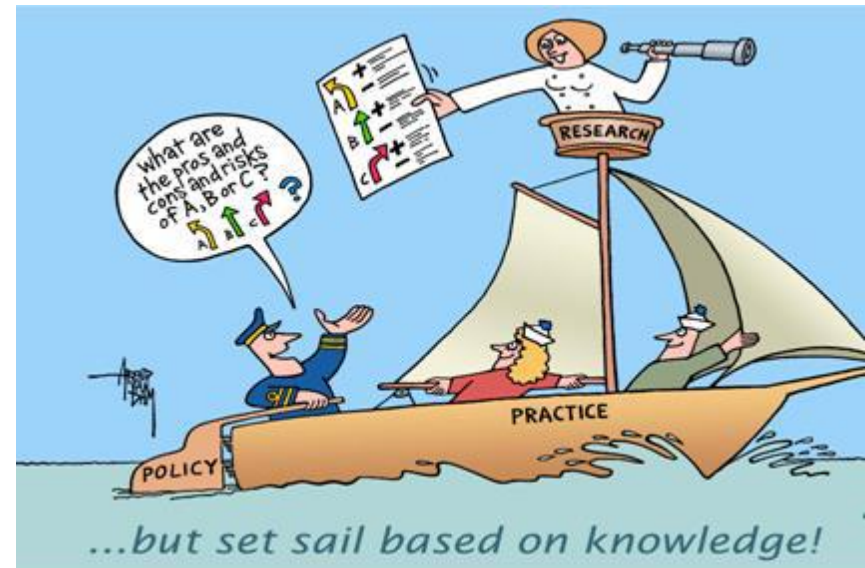
3-B's uit sociale criminaliteitspreventie toegepast op disengagement en deradicalisering

- **Breken** : gerichte actie tegen de **charismatische ronselaars** en lokale suppliers en leidersfiguren: “**onthoofding van de groep**” -> Hypergerichte repressie (anders: schadelijke neveneffecten)
- **Buigen**: activatie van individu en buurt o.b.v. competenties: aanspreken van jongeren die flirten met extremisme-monitoring via straathoekwerk, huisbezoek, bemiddeling, woonbegeleiding, ... Vrijwillig aanbod versus stok achter de deur?
- **Bouwen**: herwaarderen van de getroffen gemeenschappen, gentrificatie, infrastructuur, dialoog tussen gemeenschappen, lokale normsetting dwars door culturen, bouwfysisch verval tegengaan (trekt criminele groepjes en ronselaars aan), depolariseren

Bouwen = langetermijnvisie

Tot slot

- Countering terrorism and violent extremism vanuit WETENSCHAPPELIJKE hoek
- BELEID: KEUZES MAKEN, onder meer op basis van de meest geavanceerde kennis die je op een bepaald moment bezit
- Kennisbasis is niet genoeg, want kennis evolueert
- Vergeet de evaluatiebasis niet !!!!!

BIJLAGEN: (1) enkele literatuurtips

- Barrelle, K. (2015). Pro-integration: disengagement from and life after extremism. *Behavioral sciences of terrorism and political aggression*, 7(2), 129-142.
- Bjørgo, T., & Horgan, J. (Eds.). (2008). *Leaving terrorism behind: individual and collective disengagement*. Routledge.
- El-Said, H., & Harrigan, J. (2013). *Deradicalizing violent extremists: counter-radicalization and deradicalization programmes and their impact in muslim majority states*. Routledge.
- Rabasa, A. Pettyjohn, S.L., Ghez, J.J., Boucek, C. (2010). *Deradicalizing Islamist Extremists*. RAND Corporation
- Zeiger, E. B. S., & Aly, A. (2015). Countering Violent Extremism. *Developing an Evidence-base for Policy and Practice* Curtin University, Perth (Australia)
- BKA (2015). *Analyse der Radikalisierungshintergründe und -verläufe der Personen, die aus islamistischer Motivation aus Deutschland in Richtung Syrien oder Irak ausgereist sind*
- Kühle, L. Lindekilde, L. (2010), *Radicalization among Young Muslims in Aarhus*
- Christensen, T.W. (2015). *A Question of Participation – Disengagement from the Extremist Right: A case study from Sweden*. PhD Dissertation Roskilde University

(2) Het verschil tussen deradicalisering en disengagement

Definities van Horgan

- **Disengagement:**
- *“The process whereby an individual experiences **a change in role or function** that is usually associated with a reduction of violent participation. It may **not necessarily involve leaving the movement**, but is most frequently associated with significant temporary or permanent **role change**.”*
- Gedragmatige versus psychologische disengagement
- *Psychologisch = terugkeren naar gematigde standpunten (deradicalisering)*

(2) Het verschil tussen deradicalisering en disengagement

Definities van Horgan

- **Deradicalisation:**
- *“The social and psychological process whereby an individual's commitment to, and involvement in, violent radicalisation is reduced to the extent that they are **no longer at risk of involvement and engagement in violent activity**. De-radicalisation may also refer to any initiative that tries to achieve a **reduction of risk of re-offending** through addressing the specific and relevant disengagement issues. (Horgan 2008:153).”*

(3) Fasen in het verlatingsproces, gezien door de bril van EXIT-werknemers

- **Motiveringsfase.** De jongere heeft de groepering en de ideologie nog geen vaarwel gezegd. De kiem van de twijfel is echter wel gezaaid. Dit is de fase van contactname, door de jongere zelf.

(3) Fasen in het verlatingsproces, gezien door de bril van EXIT-werknemers

- **Verlatingsfase.** In deze fase verlaat men de groep. In die fase moeten Exit-werkers klaar staan met hulp, want verlaters hebben veel vragen.. Waar naar toe? Wie uit mijn vroeger netwerk heb ik nog?
- **ZEER CHAOTISCHE FASE.** Grote behoefte om te praten, begrip voor de situatie, duiding van de ervaring chaos, steun (sociaal en economisch).

(3) Fasen in het verlatingsproces, gezien door de bril van EXIT-werknemers

- **Versterkingsfase.** De groep is enige tijd al verlaten. Er is een verzorging: ofwel wonen de verlaters terug bij hun ouders, familie vrienden, ofwel zijn ze geplaatst, ofwel gaan ze terug naar school, ofwel gaan ze werken. Tijdens deze fase is de chaos verminderd, maar blijft bestaan. De jongere bevindt zich in een sociaal niemandsland, de contacten met de oude wereld zijn verbroken, maar de nieuwe contacten of pre-extremistische contacten zijn broos (vertrouwen moet herwonnen worden)
- **Emotioneel gevaarlijke periode:** besef van "alleen op de wereld" te zijn. Oude gang members nemen geen contact, nieuwe vrienden maken is door het stigma zeer moeilijk. Angst: men durft niet uit te gaan, uit angst voor represailles van de oude netwerken.

(3) Fasen in het verlatingsproces, gezien door de bril van EXIT-werknemers

- **Reflectiefase**

- In deze fase dringt het pas echt door wat ze hebben meegemaakt. Hier moet rekening gehouden worden met angst, stemmingsstoornissen, slapproblemen en middelengebruik. Grote behoefte om over verleden te praten. Sommigen hebben geweld en traumatische gebeurtenissen meegemaakt. Er is behoefte om met impulsen en een gebrekkig vertrouwen in de samenleving om te gaan.

(3) Fasen in het verlatingsproces, gezien door de bril van EXIT-werknemers

- **Stabilisatiefase.**

- In deze fase krijgen de voormalige activisten een "normaal" leven, met o.a. (her)scholing, werk, hereniging met gezin.
- In deze fase is men ook afgekickt van middelengebruik (alc. / amf.) wordt soms bij **rechts-extremisten** geobserveerd). Hier is er angst voor hervat.
- Moeilijke perioden -> hervat gebruik -> opnieuw opzoeken oude kameraterie.
- Schuldgevoelens, schaamtegevoelens.